

Nogle Undersøgelser om Guders Navne i de nordiske Stedsnavne.

Af

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Under de Anfægtelser, for hvilke den gamle nordiske Gudelære i nyere Tid har været udsat, og som til Dels ere gaaede ud paa, at den i Skjaldekvadene indeholdte Gudetro kun var de høiere Klassers eller endog kun Skjaldenes Opfattelse af Guderne, vil det være naturligt at søge nye Kilder til Oplysning om, hvad den virkelige Gudetro hos Folket har indeholdt, og at undergive de Kilder, som afgjort stamme fra Folket, en ny Prøvelse. I denne Henseende skulde Stedsnavnene synes at give en god Veiledning, da de ville kunne oplyse om, hvilke Guder der virkelig dyrkedes og mindedes af Folket, samt hvorvidt enkelte Egne dyrkede visse Guder med særlig Forkjærlighed. For saa vidt Stedsnavnene efter deres forskellige Former kunde henføres til en ældre eller yngre Tid, vilde vel ogsaa heri kunne ligge et Vink om de forskellige Guders Ælde. Men dernæst er det sikkert, at selve Gudsdyrkelsen, Formen for den Ærefrygt, der vistes Guderne, i mange Henseender maatte kunne belyses af disse Navne.

Medens man tidligere var meget tilbøielig til at finde de gamle nordiske Guders Navne i rigeligt Maal bevarede i Stedsnavnene, er man i den nyere Tid bleven langt forsigtigere og har indset, at den tilsyneladende Lighed med Guders Navne i Virkeligheden ofte kun er et Skin. Især ved at tage de gamle Navneformer for sig har man faaet Øie for, at Guden i Virkeligheden ikke kommer Stedet ved. Jeg henviser her især til de omfattende Arbejder over dette Emne, som ere fremkomne fra Professor O. Rygh, Lektor M. F. Lundgren og afdøde Arkivar, Dr. Oluf Nielsen¹⁾. I den efterfølgende Undersøgelse vil jeg søge at fastslaa forskjellige Hovedsætninger paa dette Omraade, som Forskerne vistnok maa siges at være naaede til, uden at de endnu ret ere blevene sig dem bevidste, og som formentlig ville kunne tjene til Veiledning med Hensyn til Etymologien af Stedsnavne, som endnu ikke ere forklarede. Endvidere vil jeg paa-pege nogle Veie, ad hvilke formentlig Klarhed i flere herhen hørende Punkter kan naaes. Temmelig nøie til dette Spørgsmaal slutter sig imidlertid et andet, nemlig hvorvidt Guders Navne anvendes paa jordiske Personer,

¹⁾ O. Rygh, Minder om Guderne og deres Dyrkelse i norske Stedsnavne S. 199—221 i P. A. Munchs *Norrøne Gude- og Heltesagn* 1880. — M. F. Lundgren, *Språkliga intyg om hednisk Gudatro i Sverige*, i *Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhällets Handlingar* XVI. 1878. — Oluf Nielsen, *Bidrag til Fortolkning af danske Stednavne, især Stykke 5. Spør af den hedenske Gudsdyrkelse* (S. 257—273), i *Blandinger til Oplysning om dansk Sprog i ældre og nyere Tid*, udgivne af *Universitets-Jubilæets Danske Samfund*, I. 1881—87. — Her fortjener tillige at nævnes M. Arnesens *Afhandling „Minder om hedensk Gudsdyrkelse i vore Stedsnavne“* i *Indbydelsesskrift fra Frederikshalds lærde Skole* 1866 og A. Falkmans *Ortnamnen i Skåne*, 1877.

og da dette har Betydning ogsaa for Tolkningen af Stedsnavne, skal jeg først dvæle derved.

1.

Hvad Forholdet mellem Personers og Guders Navne angaar, mener jeg nemlig, at den Hovedregel maa gjælde, at Personer aldrig bære Guders Navne i uforandret Form, hvorimod Gudernes Navne kunne gaa igjen i Personnavne i afledet Skikkelse, med tilføiet Endelse, eller paa lignende omdannende Maade.

Beviset for denne Sætning maa væsentlig føres ad negativ Vei. Man vil kunne raadspørge vore mest omfattende Fortegnelser over nordiske Personnavne fra Oldtiden eller den ældre Middelalder, og man skal finde, at Personer ikke bære Guders Navne¹⁾. Grunden hertil var aabenbart den, at det under Hedenskabets Blomstringstid vilde have været formasteligt, om en troende Hedning bar selve Guddommens Navn, og i en følgende Tid, da Christendommen trængte frem og omsider seirede, vilde af helt modsatte Grunde Ingen vove at bære den fornægtede eller forfulgte Guds Navn. Saaledes maa man bestemt bestride, at en Mand kunde hedde til Ex. Odin, Thor eller Frø; et Stedsnavn, hvori vitterligt et saadant Navn forekommer, kan derfor ikke sigte til nogen menneskelig Personlighed.

Men medens det i den hedenske Tid maatte anses formasteligt at bære selvsamme Navn som Guden, var det derimod pietetsfuldt at bære et Navn, der mindede

---

¹⁾ Jeg henviser til Registrerne til *Scriptores Rerum Danicarum*, *Codex Esromensis*, Munch, *Det norske Folks Historie*, *Flateyjarbók*.

om en Gud og ligesom indviede vedkommende Person til Guden. Den mythiske Kong Raum gav sin Søn Brand til Guderne og kaldte ham Gudbrand¹⁾. Rolf Landnamsmand blev som en stor Ven af Thor kaldt Thorolf; han gav sin Søn Stein til den samme Gud og kaldte ham Thorstein. Denne Thorstein gav ligeledes sin Søn Grim til Thor og lod ham kalde Thorgrim²⁾. Saaledes var det godt at være ligesom mærket med Gudens Navn; i Ynglingasaga c. 7 fortæller Snorre Sturlassøn ogsaa, hvorledes man havde for Skik at give sin Søn Navnet Auðun efter Odins Navn, efter Thor Thorir eller Thorarin, Steinthor eller Hafthor, og paa lignende Maade. Dette er saa naturligt og forstaaeligt for enhver Følelse til alle Tider, vi behøve jo blot at minde om, at ingen Christen vilde kalde sin Søn Christus, men derimod gjerne Christian eller Christofer.

Sandheden af den nævnte Hovedsætning vil yderligere fremgaa, naar man søger at klare sig de tilsyneladende Undtagelser, som findes.

Vi begynde med Odin. Man træffer i et Brev fra Esrom c. 1170 *Othen villicus de Autheruth*, det er imidlertid ikke Navnet Odin, men, som Dr. Oluf Nielsen rigtigt har forklaret det, det gamle danske Øthæn, der ofte forekommer (Michael Ødenson, Swen Øthensson 1380), og som er bevaret i Bynavnet Ønslev (Øthænslef)³⁾. Det samme Navn og ikke Gudenavnet gaar igjen i Petrus Othensun i et dansk Brev fra 1257⁴⁾, i Othin i Husarø

¹⁾ Flateyjarbók I, 23.

²⁾ Eyrbyggja Saga c. 3, 7, 11.

³⁾ Codex Esromensis 115. jfr. Nielsen, Personnavne, Øthæn. Det tilsvarende angelsaksiske Navn Eádwine forekommer i Edwinæthorp i K. V. Jordebog (Endrup i Asminderød Sogn).

⁴⁾ Diplom. Arn. Magn. I, 228.

i et svensk Diplom fra 1405¹⁾, og i et sjællandsk Othinstorp, der i 15. Aarh. hed Ønstorp. Paa samme Maade maa den i to norske Aktstykker fra c. 1500 nævnte Oden Tronsson have baaret Navnet Audunn²⁾. Heller ikke hos de Danske i England kan man finde Odin'er, saaledes som det urigtigt har været paastaet. Othinus, Søn af Rodbertus presbiter og Æmma, der nævnes i Dødebogen fra New Minster i Winchester, har klart nok baaret Navnet Øthæn³⁾, ligesom Møntmesteren i York paa Knud den Stores og Edvard Bekjenderens Tid Othin, Oththin⁴⁾.

Derfor savnes ethvert Bevis for, at nogen Person har heddet Odin, og det samme gjælder om Navnet Thor. Oluf Nielsen anfører i sin Samling af Personnavne intet Exempel herpaa, og Lundgren bemærker, at man vel i det femtende Aarhundrede nogle Gange kan finde Thor som Mandsnavn, men at det her aabenbart kun er en sammentrukket eller mindre rigtigt stavet Form af Tord. I den ældre Tid forekommer det ikke, naar man da undtager, at to eller tre svenske Runcindskrifter fra christen Tid have Navnet Thor⁵⁾; men at her enten en Sammentrækning eller en slet Stavemaade foreligger, synes dog klart. Frø eller Freir findes intetsteds i Norden som Navn for en Mand, derimod findes i Danmark Personnavnene Frøger, Frøgerth, Frøsten, Frøwin, i Sverige Frøbjørn, Frøguther, Frømunder, Frøriker, Frøvither og andre.

¹⁾ Silfverstolpe, Svenskt Diplomatarium I, 438.

²⁾ Fritzner, Ordbog, óðinn.

³⁾ Liber Vitæ: register of New Minster and Hyde Abbey 65.

⁴⁾ B. E. Hildebrand, Anglosachsiska mynt 215, 303.

⁵⁾ Lundgren, l. c. S. 56 f.

Jeg hævder altsaa, at den opstillede Sætning er en Regel uden Undtagelse ¹⁾).

2.

Inden jeg gaar over til at omtale den særlige Klasse Stedsnavne, som Undersøgelsen især dreier sig om, finder jeg Grund til at begynde med en Sætning, der vedrører Stedsnavne i Almindelighed; dog vover jeg paa dette Omraade ikke at medtage de norske og svenske Navne — dertil er Materialet altfor omfattende —, skjøndt jeg er overbevist om, at her lignende Forhold gjøre sig gjældende. Det kan nemlig hævdes, at der ved Navngivelsen, især hvad Forholdet mellem Stedsnavnes første og sidste Sammensætningsled angaar, i mange Tilfælde raader bestemte Regler, der endog ikke tillade Undtagelser. Jeg skal nævne nogle Exempler herpaa. Endelsen *-lef* betyder den en Mand overladte Besiddelse eller det ham tildelte Omraade ²⁾. Byer med denne Navneform findes kun i det gamle danske Rige, og mellem de halvtredie Hundrede Stednavne paa *-lef*, som her findes, skal der næppe kunne nævnes et eneste Exempel, hvor ikke det

¹⁾ Tidligere Forfattere have, som det synes, ogsaa hævdet, at Personer ikke bare Guders Navne, men de have dog tænkt sig Undtagelser; det er disse sidste, jeg vil bestride. Henry Petersen, Nordboernes Gudedyrkelse 44, siger: „en ligefrem Opkaldelse efter Guden uden Tilsætning af et andet Navn kan sikkert ikke have fundet Sted, medens Hedentroen stod i sin fulde Kraft“, hvorfor han forklarer nogle af de ovenfor anførte Exempler som opstaaede i en Overgangstid eller christen Tid. Lundgren (S. 34) nævner, at Odin „meget sjældent“ forekommer som Personnavn; de af ham anførte Exempler ere gennemgaaede ovenfor. — Kun for saa vidt en af de nordiske Guder skulde være en rent lokal Gud, kunde man tænke sig hans Navn benyttet som Personnavn i andre Landskaber.

²⁾ Histor. Tidsskr. 6. R., V, 355 f.

første Led kan forklares ved et gammelt nordisk Personnavn. Man kan ikke tænke sig f. Ex. et Skov-lef, Ager-lef, Kirke-lef, Sø-lef, Bro-lef o. s. v. Paa helt modsat Maade forholder det sig med *-by*. Denne Endelse forbindes gjerne med Naturgjenstande eller med Ord, som nærmere betegne Stedets Beliggenhed og Lign.:

Aaby	Lundby	Lyngby	Dalby	Nordby
Kjeldby	Risby	Oreby	Høiby	Sønderby
Kjærby	Skovby	Sandby	Holmby	Østerby
Osby ¹⁾	Withby	Stenby	Næsby	Vesterby
Rørby		Wæthælby	Dragby ²⁾	Gammelby
Strandby			Ør(e)by	Meilby
Sundby				
Søby				

eller *-by* forbindes med et af Mennesker skabt Objekt:

Brøndby	Husby	Stangby	Harghby ³⁾	Kværnby
Broby	Borgby	Stokby	Viby	Mølleby
		Tømmerby	Kirkeby	

eller med kollektive Navne⁴⁾:

Karleby
Bondeby.

Derimod ere Sammensætninger med Personnavne saa sjældne, at de staa som tilfældige Undtagelser. I Kong Valdemars Jordebog findes 68 Navne sammensatte med *-by*, og kun i 5 af disse kan et Personnavn siges at indgaa, nemlig i Bramsby, Getesby, Knutsby, Stensby, Thoræby. Ved at gjennemgaa Registrene til saadanne

¹⁾ os, Aamunding, Udløb.

²⁾ Draaby paa Mols paa Draget, Landtungen, ud til Hassens (K. V. Jordebog: Dragby), Draaby paa en Indsnævring paa Mors, Draaby ved Roeskildefjord paa en lignende Indsnævring af Halvøen Horns Herred (ældre Form: Draubye).

³⁾ Harreby i Frøs Herred i Sønderjylland, 1205 Harghby, jfr. O. Nielsen i Blandinger I, 271.

⁴⁾ Jfr. om disse tre Klasser Bellander, Anteckningar om Westmanlands härader i fornda tider 79.

gamle Kilder som Lunde Domkapitels Gavebog, Esrom-bogen og Oldemoder finder jeg denne Regel fuldt bekræftet; jeg finder ingen nye Navne at tilføie til de fem nævnte¹⁾. Der kan maaske endog paavises særlige Grunde til, at de fem Byer have faaet Personnavnet tilføiet, fordi dette til Ex. fandtes i en anden Stedsbetegnelse i Nærheden og derfra er gaaet over paa Byen. Knutsby ligger saaledes paa Knudshoved og ved Knuds Skov, Getæsby (Gjedesby) ved Gjedsærodde og Gjedeskov²⁾.

Men fremdeles gjør en saadan Regel sig gjældende overfor Byerne paa *-torp*, idet disse aldeles gjennemgaaende forbindes med Personnavne. Der kan nævnes nogle Undtagelser, men de udgjøre saa faa Procent, at man ved Fortolkningen af et Stedsnavn paa *-torp* maa have i første Linie et Personnavn for Øie og vel vogte sig for at vildledes af de Naturforhold, som tilsyneladende ligge nærmest i Navnet.

Der findes en stor Del Byer paa *-torp* (*-strup*, *-drup*), som man i første Øieblik — ogsaa ved at lægge Mærke til deres Beliggenhed — kunde være tilbøielig til at forklare efter Naturforhold. Naar man fra Hjørring kommer til Lønstrup ved Vesterhavet og finder den lille Plet saa vel skjult i Huhningen mellem Bakker og Klitter, synes man ikke at kunne nære Tvivl om, at Torpen har Navn

¹⁾ Lunde Gavebøger har 34 Navne. Codex Esromensis 29, Oldemoder 14; ingen af dem ere sammensatte med Personnavne.

²⁾ Jfr. Bellander l. c. 79: man ville gerna neka, att *-by* ansluter sig till ett personalnamn; men man kan det icke, sedan sådana namn, såsom Andersby, Amundsby m. fl. anträffats. Med tämlig säkerhet kan dock påstås, att inom Westmanland ytterst sällan sådana ortnamn förekomma, som hafva *-by* efter ett personalnamn.

efter dens Beliggenhed „i Løn“. Og dog er det ikke Tilfældet, Byen hed oprindelig Løthenstorp af Personnavnet Løthen¹⁾. I Slangerup Sogn ligge Byerne Manderup og Kvinderup tæt ved hinanden, og det kunde se ud som Drilleri at ville nægte, at de hidrøre fra Mand og Kvinde²⁾, saaledes som det jævnlig hævdes. Men at for det Første en saadan Tolkning af det ene af disse Navne er urigtig, vil fremgaa af, at man paa et hvilket-somhelst andet Sted i Landet vilde henføre Manderup — hvilket Navn findes nogle Gange — til Mandsnavnet Mani, Manne, af hvilket ogsaa Mannarp og Mannestad i Skaane forklares³⁾, eller til Navnet Manki, fra hvilket et Manderup i Horns Herred maaske maa udledes⁴⁾. Nu kunde det jo tænkes, at Egnens Beboere, efter at Manderup var opstaaet, idet de forsætligt eller uforsætligt mistydede Navnet, fik det Indfald at kalde en i Nærheden opstaaet, ny Torp Kvinderup. Men de gamle Tiders Bebyggelse har et langt alvorligere Præg, Navngivelserne et strængere Physiognomi; man paasatte ikke da Navne med en lignende Lethed eller et saadant Lune, som naar Nogen nu døber sit Landsted. Der findes ganske vist Navne af lystig eller humoristisk Art, men de skrive sig

¹⁾ Nielsen, Personnavne, Løthæn; Trap, Danmark V. 59.

²⁾ Endog Slangen er tilstede, se Arthur Abrahams, Minder fra min Barndom og tidlige Ungdom 171: Om Paradiset har ligget i denne Egn, skal jeg ikke kunne sige; men saa meget er vist, at Navnene der i Nærheden tydede derpaa. Foruden den større Landsby, Slangerup, laa der i den umiddelbare Nærhed to Smaabyer, hvoraf den ene hed Manderup og den anden Kvinderup.

³⁾ Falkman 159.

⁴⁾ Det skrives c. 1300 Manctorp, c. 1370 Mandorp, Scr. Rer. Dan. VI, 259. VII, 48. O. Nielsen, Personnavne.

gjennemgaaende fra senere Tider ¹⁾). Saaledes er der al mulig Rimelighed for, at denne Torp har fulgt den almindelige Regel for Benævnelser og er bleven opkaldt efter en Person, helst en Mand. De ældre Former af Navnet ere desuden ikke Quinnæ-thorp ²⁾), Kvindernes By, men Quintorp, Quindrupe ³⁾). Et tilsvarende Personnavn findes vistnok i det vestergøtske Qvinnestad ⁴⁾).

Agerup kommer ikke af Ageren, men af Aki, Agge, Aage; Bakkerup ikke af nogen Bakke, men af Baghi, Bakki o. s. v. Hvad var naturligere end at den lille Nybygd, som opstod i eller ved en Skov, blev betegnet efter Skoven, og dog er det næsten ikke Tilfældet. I det nuværende Danmark findes vistnok kun eet Skovstrup (Gunderup Sogn, Fleskum H.). Der findes et Sogn Skorup i Gjern H. (1319 Scoghrop), i Hundborg H., Sjørring Sogn en By Skorup, i Faxe H., Ulse Sogn en By Skoverup, i Sønderjylland en By Skovrup i Taps Sogn ⁵⁾). Nogle af disse Navne maa maaske forklares af Beliggenheden ved en Skov og ikke af Mandsnavnet Skori (eller Skaghi), men i hvert Fald er det jo saare faa Navne overfor den Legio af Byer paa *-torp*, som findes, og overfor det store Antal af dem, for hvilket Opkaldelsen efter en Skov laa nær. Byerne paa *-torp* udgjøre vel

¹⁾ Hist. Tidsskr. 6. R., V, 351 f.

²⁾ Scr. Rer. Dan. VI, 171: 1356 Qwintorp. Bricka, Kancelliets Brevbøger 1551—55, 399: Quindrupe. Dog findes i Jordebogen fra 1497 i Codex Esromensis 271: Qvinderop.

³⁾ *Quinnæ* er Ejeform Flertal af *kunæ*; først i det 13. Aarh. eller senere dannes et selvstændigt Enkelttalsord *quinnæ* ved Siden af *kunæ*, se Wimmer, Navneordenes Bøjning i ældre Dansk 110.

⁴⁾ Iøvrigt kan nævnes, at O. Nielsen i Bogen om Personnavne anfører et Navn Kvimi (fra Stedsnavnet Qvimæruth).

⁵⁾ Scr. Rer. Dan. VI, 484; Trap, Danmark III, 508, V, 141, 249, VI, 118; Kok, Folkesproget i Sønderjylland II, 351.

henimod 2000 i det nuværende Danmark, henimod 300 i Sønderjylland¹⁾, i Skaane omtrent 1200²⁾, og hvor mange af disse Byer vilde ikke passende kunne være betegnede efter en Skov? I Forhold til Byerne paa *-torp* udgjøre Landsbyerne med Endelsen *-by* i det nuværende Danmark kun en Femtedel eller Sjettedel, men dog findes der en halv Snes Byer Skovby.

Det samme gjælder Navnet Sørup; der findes i Slesvig kun eet saadant, i Skaane blandt dets 1200 *-torp*'er kun 7. Der findes i Danmark intet Bjergerup eller Dalerup, derimod to Byer Dalstrup, hvilke hidrøre fra Mandsnavnet Dal, og to Byer Dallerup, hvori et andet Navn Dali er indgaaet. To Byer Nordrup (Northorp) komme af Mandsnavnet Nori, fem Byer Kjærstrup, Kjærup af Navnet Ker. Der findes et Sundstrup (ved Virksund), ingen Lyngstrup eller Lyngerup; to Byer Gammelstrup stamme fra Mandsnavnet Gamæl. Høirup, alleryderst ude paa Stevns Klint, betyder vistnok den høie Torp, og nogle andre Høirup'er³⁾ have vel samme sproglige Herkomst, men Byerne Høistrup (Høgstorp) skyldte Høk eller Høkær deres Navn.

Og saa maa man endvidere huske paa, at flere af disse Byer, der have Navn efter Naturforhold eller paa en anden karakteriserende Maade, ere unge og opkomne paa en Tid, da den gamle Skik og Regel for Navngivningen var gaaet tabt. Der findes nu henimod en halv

¹⁾ Strodtmann, Bedeutung der Ortsnamen im Herzogthum Schleswig (Program fra Flensborg lærde Skole 1833) 26 f.; Hist. Tidsskr. 6. R., V, 345.

²⁾ Falkman, Ortnamnen i Skåne 91.

³⁾ Høirup i Hviding H. hed Høthorp, Hørdorp (Oldemoder 61, 108), Hydhorp, Hugerup (i 15de Aarh., Kok, Danske Folkesprog i Sønderjylland II, 200) og har altsaa anden Herkomst.

Snes Byer Nyrup, men allerede Navnet viser, at de ere forholdsvis unge; i Kong Valdemars Jordebog og Lunde Gavebøger findes intet Ny-thorp¹).

Saaledes maa det gjælde som en Hovedregel, at Byerne paa *-torp* ere sammensatte med et Personnavn. Undtagelserne ere saare faa, ja vi kunne paa Grundlag af saadanne gamle Kilder som Kong Valdemars Jordebog, Lunde Domkapitels Gavebøger, Oldemoder og Esrombogen for de ældre Tiders Vedkommende angive Forholdet nærmere saaledes, at kun 3—4 p. C. af *-torp*'erne indeholde som Navnets første Led andre Bestemmelser end et Personnavn²).

Netop paa samme Maade kunne vi gaa frem overfor Stedsnavnene paa *-stath*, og vi finde da, at kun 3—4 p. C. ere sammensatte med andre Ord end Person-

¹) Oldemoder 109 nævner et Nythorp (i Tyrild Herred), men det hedder nu Nørup og kommer maaske af Nuti; jfr. Nødeløf (Nølev).

²) I Kong Valdemars Jordebog nævnes nemlig 144 *-torp*'er (absolut nøiagtigt kan Tallet her og i de følgende Kilder dog ikke angives paa Grund af en og anden Usikkerhed bl. a. om Steders Identitet). Af Navne, som ikke kunne forklares ved Hjælp af Personnavne, findes vist kun 4, nemlig Angxethorp, Anxiorthorp, Agnsø i Skipping H., Anxiorthorp, Agnsø i Halland, Syorthorp, Sørup paa Laaland og Syorthorp, Sørup paa Falster. — I Lunde Domkapitels Gavebøger 73; som Undtagelser staa Maklætorp, Maglarp i Skytts Herred og Wanstathathorp i Vandstad Sogn, Færs Herred. — Blandt „Oldemoders“ 75 Navne ere 2 Undtagelser: Nythorp i Tyrild H., der dog nu hedder Nørup (se Anm. 1), og Wethlæthorp, Vellerup i Horns H. paa Sjælland i Nærheden af Veile-Aa. — Af Esrombogens 84 Navne mærkes Kirkæthorp, Kirkerup i Somme H., Nythorp, Nyrop, i Tikjøb Sogn, Syorthorp, Sørup i Grønholt Sogn, samt maaske Worethorp, Horæthorp, Ordrup i Gjentofte Sogn.

navne¹⁾; Stedsnavnene med *-ryth* ere alle sammensatte med et Personnavn²⁾.

Som Modsætning erindre vi om, at i de samme Kilder — i Følge de foran givne Oplysninger — af Stedsnavnene paa *-by* kun 3–4 p. C. ere sammensatte med Personnavne.

Hvad der altsaa her skal hævdes er dette, at der i den gamle Navngivelse er langt større Regelmæssighed end almindelig antaget, og at der især er en bestemt Praxis for, hvilke Arter Ord og Navne der forbindes med de enkelte Endelser. Dette kommer især stærkt for Dagen, naar man studerer Navneforraadet i de ældste Kilder, Jordebøger og Diplomer. Jeg har her kun omhandlet en vis Klasse Endelser, men der vil ganske sikkert kunne gjøres lignende Iagttagelser med Hensyn til andre Endelser og Forbindelser³⁾.

¹⁾ I Kong Valdemars Jordebog findes 30 Navne paa *-stath*, hvoraf kun 1 danner Undtagelse: Eydærstath (Landskabet Eidersted); ikke derimod Thingstathæ, se Videnskab. Selskabs Oversigt 1896, 386. I Lunde Domkapitels Gavebøger 16 Navne, af hvilket 1 formenes sammensat paa en anden Maade: Vesterstad (jfr. nedenfor S. 367). I Oldemøder 20, med 1 afvigende Navn: Kungestad (Kongsted). Codex Esromensis indeholder 7 Navne, alle sammensatte med Personnavne.

²⁾ K. V. Jordebog har 8 Navne, Lunde Domkapitels Gavebøger 11, Codex Esromensis 19, Oldemøder 1.

³⁾ Arkivar Oluf Nielsen — hvis tidlige Død Forskningen af Oldtidsnavnene saavel som af saa mange andre Sider af Fortidens Liv dybt maa beklage — har været opmærksom paa, i hvor høi Grad Byer med Endelserne *-stad*, *-lef*, *-torp*, *-rød* indeholde Navne paa Personer, derfor er hans Bog om „Olddanske Personnavne“ bleven saa righoldig og har vundet almindelig Paaskjønnelse af Sprogmand og Historikere, selv om man i mange Enkeltheder kunde være uenig med Forfatteren. Men Dr. Nielsen har ikke været opmærksom paa, at der i Forbindelsen af de to Led ikke blot kommer et hyppigt eller sæd-

Mange af de Stedsnavne, som nu foreløbig maa betragtes som Undtagelser, ville sikkert ved en nærmere Prøvelse vise sig at falde ind under Reglen. Jeg tager her nogle enkelte Prøver paa Navne sammensatte med *-stath* for mig. Som bekjendt forklares Kjøbstaden Thisted som Staden i Thy fremfor alle, Thys Hovedstad, og til Ære herfor skrive vi Alle Thisted med *h* (Trap nævner i sit Værk 4 Byer Tisted, men kun Kjøbstaden skrives med *h*). Man kan dog med vægtige Grunde bevise, at dette aabenbart beror paa en Misforstaaelse. For det Første stemmer det ikke med Thisteds Historie, thi, som vitterligt er, høres der slet intet om denne Bebyggelse førend midt i det 14de Aarhundrede. I den ældre Middelalder ere to andre Steder i Thy fremtrædende og kunne betragtes som Hovedpunkter, nemlig Vestervig og Sjørind. Thisteds Navn er aabenbart bleven dannet paa en Tid, da den var uden Betydning. Og selv i den senere Del af Middelalderen indtog jo Thisted en meget beskedent Plads. Men dernæst tale sproglige Grunde bestemt mod hin Forklaring. Thy hed i gamle Dage og uforstyrret gennem hele Middelalderen Thiud, Thyth¹⁾, og Byen maatte altsaa oprindeligt have heddet Thythstath saaledes som en Thybo hed Thythbo: Johannes Thythbo 1305 (Scr. Rer. Dan. VI, 412), Thywthbo bygdhæthing 1348 (Diplom. Vibergense 15), eller den maatte have heddet Thythæ-

---

vanligt Forhold frem; her er i de ældste Tider en Regel med forholdsvis faa Undtagelser.

Ligesom Dr. Nielsen har fremdraget mange gamle Navne, om hvis Tilværelse i Danmark man ikke havde nogen Formodning, saaledes ville sikkert ad denne Vei endnu mange kunne findes. Jeg gjør saaledes opmærksom paa, at Breca, der deltog i den berømte Væddesvømning med Beowulf, og hvis Navn man hidtil forgjæves har søgt i fremmede Maal, simpelthen bærer et dansk Navn, som ogsaa var at vente; det findes i Brikæthorp paa Laaland (saaledes i K. Valdemars Jordebog, senere Bregerup, nu Knuthenlund), ligeledes maaske i Briksbøl i Skadst Herred.

¹⁾ I Dueholms Brevbog forekommer det paa en Snes Steder og altid skrevet Thywdh, Thydh o. s. v. (S. 6 nævnes dog Jes Thybo 1439).

stath i Lighed med Thythæslysæl (K. V. Jordebog 2, Oldemoder 63). Byen hedder imidlertid gennem hele Middelalderen Ty-stath, Tiistedt, Tistedt¹⁾, hvor altsaa i den første Stavelse *th* savnes to Gange. Den lydlige Forskjellighed kommer endog meget karakteristisk frem. I et Brev af 1367, vistnok det ældste, hvori Byen omtales, skrives 4 Gange Thyuth, 2 Gange Tystath, og i et andet Brev af samme Aar 2 Gange Thydh, 1 Gang Tystath (Erslev, Repertorium II, 117, 118, jfr. S. 164: Tystad 1374; Ældste Archivregistraturer I, 9, 89, 104). Et Brev af 1422 har Thywdt, men Tiistedt (Dueholms Diplomatarium 109, jfr. S. 64: Tistedh 1459). Aldeles enestaaende er et Aktstykke udstedt af Læsø Birketing 1485, hvori Tydstedh forekommer 3 Gange, medens samme Birketing i et Brev af 1507 skriver Tiistet (Diplom. Vibergense 81f., 128). Man er aabenbart nu begyndt at combinere og at etymologisere. Først i det 16de Aarh. begyndte man at skrive Byens Navn Thisted. Da nu endvidere Byer, som ende paa *-stath*, som foran paa-vist sammensættes med Personnavne, foreligger utvivlsomt ogsaa et saadant i Tisted, nemlig det samme Navn, som findes i Byerne Tisted i Gislum Herred (K. V. Jordebog: Tystathe), i Nørlyng H. og i Hindsted H., fremdeles i Tistrup, i Sønder Herred Djurs²⁾ og i Ø. Horne Herred.

Jeg vender mig til en anden Kjøbstad, Ystad i Skaane. Dennes Navn blev af Joh. Kok (Følkesprog i Sønderjylland I, 207) og Falkman (l. c. S. 15) forklaret som opstaaet ved, at Præposition og Substantiv vare smeltede sammen: i Staden. Dette vilde være et temmelig enestaaende Forhold. Den gamle Form er Ystath³⁾, Istad⁴⁾, og aabenbart er det Personnavnet

1) Se saaledes tredie Bind af Æ. Archivregistraturer, hvor den nævnes en halv Snes Gange.

2) Scr. V, 302, VI, 431, 488: Tistorp.

3) Lunde Domkapitels Gavebøger 17, 192, 259 (S. 303, 334 findes Øystathæ, aabenbart en Feilskrift, foranlediget af det foranstaaende Øyæ).

4) Scr. Rer. Dan. VI, 333.

Isi, Yse, som rummes i Bynavnet¹⁾, hvad O. Nielsen rigtigt har erkjendt.

Vesterstad i Færs Herred i Skaane kommer mulig af Verdenshjørnet Vest, men det er lige saa sandsynligt²⁾, at Byen bærer en Mands Navn, idet vi i Ø. Gøinge Herred finde et Vestærsløff³⁾. Hvis en *-stath* eller en *-lof* opkaldtes efter en Vesti eller en Wisten (oldn. Veseti og Vèstein) — hvilke Navne forekomme i Skaane i gammel Tid — vilde meget let i Tidernes Løb Bynavnet kunne være omtydet og fordrejet efter Verdenshjørnet. Og naar man saa paa Kortet finder, at den allernærmeste Kirkeby Sydøst for hin Stad hedder Østraby (Østreby), ses det, at Fristelsen til at forandre Byens Navn har været stor og Ændringen næsten uundgaaelig.

3.

Idet jeg derefter gaar over til at betragte de Gude-
navne, som formentlig forekomme i nordiske Stedsnavne,
vil jeg først fremhæve, at man aabenbart blandt de Led,
hvormed de sammensættes, bør udskille tre forskellige
Grupper af Betegnelser:

I. Naturgjenstande eller Naturforhold:

-ager, -bakke, -dal, -eng, -häll, -holm, -holt, -kilde, -land,
-lund, -næs, -sal, -sten, -sæter, -sø, -tun, -vig, -ø.

II. Egentlige Bebyggelser, menneskelige Bopæle:

-bo, -bø, -by, -løf, -ryd, -stad, -thorp.

III. Gudetempler, Gudehelligdomme:

-harg, -hof, -vi.

¹⁾ Jfr. ogsaa Isted i Sønderjylland (K. V. Jordebog: Istath), Istrup i Hassing Herred.

²⁾ De gamle Former ere tilmed ikke klare: in Wæstærthatha occidentali, Væstærstatha, Væstærstathe (Lunde Domkapitels Gavebøger 144, 157, 332).

³⁾ Lunde D. Gavebøger 76.

Imod denne Inddeling af Betegnelserne vil det maa-
ske blive indvendt, at der under den første Klasse op-
føres Ord, som træde den menneskelige Bolig eller Be-
byggelse nær. *Ager* bruges saaledes i de nordiske Sprog
fortrinsvis eller udelukkende om Jord, som er indtaget
til Kornavl af Mennesker, og fører os for saa vidt hen
til Klasse II. Imidlertid er der vel ikke Tvivl om, at
naar store Strækninger og jævnlig hele Byomraader
betegnes som *-ager*, da er Ordet taget i en mere almin-
delig Betydning om Land, som paa Grund af Overfladens
Form og Jordbundens Art egner sig til Kornavl, altsaa
Agerland. *Sætr* betyder Græsgang paa Fjeldet, hvad
enten den benyttes af Kvæg eller utænmede Dyr. Iøv-
rigt synes ogsaa dette Ord saa vel som *-tún*, det af-
grænsede Jordstykke, i Stedsnavne at have en langt
mindre bestemt Betydning end i den senere Sprogbrug.
Heim betyder hele Verden, som ogsaa Omraade, Kreds
og Hjem; det peger i Stedsnavnene afgjort ikke særligt
paa menneskelig Bolig, snarere paa et Hjemsted for
visse Naturforhold eller visse Frembringelser, jfr. saa-
ledes Fleskum Herred S. for Limfjorden (K. Valdemars
Jordebog: Flæskium), det Herred, som udmærker sig
ved de mange Engdrag og Pytter (Flasker) — et Bynavn
Fleskum findes ikke — Kornhæm, nu Kornum, Kornegnen,
Smørum (1085 Smørhem), o. s. v.¹⁾ Ved *Salr* forstaaes
i Eddadigtene et Værelse, en Bolig; i Prosa eller daglig
Tale var det allerede paa Sagatiden ude af Brug. I
Stedsnavne har det aabenbart en anden og almindeligere
Betydning, thi Salir i Naumdælafylke er Navnet paa en

¹⁾ O. Nielsen, Blandinger 189. 191.

hel Bygd, ikke nogen enkelt Bolig¹⁾, Skiringssal hed et helt Landskab i Vestfold²⁾. Óðinssalr var et gammelt Bygdenavn for Egnen omkring Melhus i Guldalen³⁾, Óðinssalr var Navnet paa det Rige, som Harald Haar-fager gav sin Frænde Guthorm og som strakte sig ned til Svinesund⁴⁾, Thesalr var et af de mindre Distrikter, hvori Borgesyssel var inddelt⁵⁾, og paa lignende Maade forholder det sig sikkert med andre Navne paa *-sal*⁶⁾. Som bekjendt har man ogsaa søgt at forklare Udtrykket i *Völuspá: á salar steina* efter en tabt Betydning af *salr* (jfr. latinsk *solum*) som „paa Grundens Stene“⁷⁾.

Alle disse Udtryk have saaledes en langt vagere Betydning end de til den anden Klasse henførte Ord, af hvilke *-by* allerede selv peger paa Bebyggelse, medens de andre Betegnelser *-løf*, *-ryd*, *-stad*⁸⁾, *-thorp* ogsaa derved, at de i et aldeles overvejende Antal Tilfælde

¹⁾ Munch, Norge i Middelalderen 69.

²⁾ Munch, Det norske Folks Historie I, 1, 36.

³⁾ Rygh, l. c. 218.

⁴⁾ Fagrskinna c. 19: Haraldr gaf . . . Guðormi frænda sínum ríki þat, er Skjöldr hafði fyrir ráðit, ok í þann tíma var Óðins salr kalladr. Munch, Norske Folks Historie I, 1, 464.

⁵⁾ Munch, Norge i Middelalderen 189.

⁶⁾ Saaledes Halvoen og Sognet Onsala i Halland (i K. V. Jordebog Othänsale).

⁷⁾ Hoffory, Eddastudien 25; Ad. Noreen i Upsalastudier tillegnade S. Bugge 203.

⁸⁾ Fritzner, Ordbog over det gamle norske Sprog: *staðir* „forekommer særdeles ofte som Gaardsnavn sammensat med en Persons Navn, som der har været bosat“. Bellander, Westmanlands härader 67: första ordet i dessa sammensatta bynamn [med ändelsen *-sta*] torde med högst få undantag vara ett personnamn. J. G. L. Bergström, Bidrag till en etymologisk granskning af Södermanlands ortnamn 20: stad . . . i ortnamn nästan alltid förenadt med personnamn.

— nogle endog udelukkende — ere sammensatte med Personnavne, vise hen til Bebyggelse.

Vi vende os først til Guden **Odin**. Naar vi tage den svenske Række af Stedsnavne, der formentlig ere sammensatte med Odin, for os — og i Sverige er Rækken længst¹⁾ —, vil man finde, at Odins Navn næsten udelukkende er knyttet til saadanne Betegnelser som Harg, Hof, Vi, fremdeles til Endelserne Aker, Land, Lund, Næs, Eng, Fors, Holm, Kilde samt Sale. Foreløbig indlader jeg mig ikke paa nogen Kritik af de enkelte Opgivelser, men fremsætter kun, hvilke de almindelige Forhold ere, som Listen synes at frembyde. I Norge er Rækken ikke saa lang, men Betegnelser fra de nævnte to Grupper forekomme dog i S sammensætninger²⁾. Danmark fremviser kun et Par Navne, Odense i Fyen hed oprindelig Odensvi, mulig har Oddense i Salling, Vojens i Gram H., Oense i Hatting H. ligeledes oprindelig heddet Odensvi, men vi mangle den fornødne Veiledning af gamle Former³⁾. Der findes nogle faa andre danske Navne, som synes sammensatte med Odin, men det andet Led henviser i hvert Fald ikke til en Bebyggelse⁴⁾. Det forekommer mig derfor berettiget at

¹⁾ Jeg støtter mig, som foran sagt (S. 354), til de fuldstændige Fortegnelser over Stedsnavne, som kunne komme i Betragtning, i Ryghs, Lundgrens og O. Nielsens Arbejder.

²⁾ Disse Navne ere: [I] Onsaker (Rygh 205, 209), Osland ɔ: Óðinsland (216, 217), Óðinssalr (218, jfr. foran S. 370), Onso (205, 218) — [II] Óðinshof (206).

³⁾ Nielsen 248. Onsved i Horns Herred paa Sjælland er tvivlsom; det skreves 1085 Odense, 1320 Othænsweh. Henry Petersen, Nordboernes Gudedyrkelse 105. Erslev, Repertorium I, 208.

⁴⁾ Nielsen nævner (S. 258 f.) Onsild (Othænsillæ), Vonsild, Vonsbæk, Othensberg, Othenstrø. Naar Nielsen ogsaa er tilbøielig

sige, at Gudens Navn som Regel fremtræder som knyttet til Naturgjenstande (Klasse I), til Templer og Helligdomme (Klasse III), men at man derimod ikke havde for Skik at knytte det ved Navngivelse sammen med Ord for Bebyggelse eller menneskelig Bopæl.

Et Par Navne synes ganske vist at gjøre en Undtagelse, men de staa saa ensomme, at de tildrage sig Opmærksomhed, og hvis vi undersøge dem lidt nøiere, vil det ogsaa ses, at de sikkert ikke have deres Adkomst i Orden. Lundgren anfører Odensby (Onsby) i Upland (S. 34) og Onsby i Finland (S. 36). Men disse Navne kunde ligesaa godt udledes af Mandsnavnet Øthin eller Unir. Odenstad i Värmland (S. 35) maa af samme Grund anses for tvivlsom, hvad den sproglige Oprindelse angaar¹⁾. Jeg kan her henvise til, hvad Prof. Rygh udtaler om Onsum i Faaberg i Norge, at det ikke tør afledes af Odin, idet den gamle Form er Unisheimr, altsaa stammende fra et Mandsnavn Unir; efter hans Opfattelse er Onstad i Nordre Aurdal formodentlig heller ikke at henhøre til Odin²⁾.

Det er sikkert ikke heller muligt at paavise Odins Navn sammensat med *-ryd*. Onsrud i Romerike hed oprindeligt Óðinshof³⁾, Odenryd i Skaane 1624 Udilerød⁴⁾. Onsered i Vestergötland og Odhinsredha, eller som den 1413 hed Odensøryth, nu Odensjø i Smaaland⁵⁾, kunne

til at regne herhen Ornstrup, Onsted og Ovnstrup, har det slet ikke Støtte i nogen gammel Form af disse Navne.

¹⁾ Onsta i Upland hed 1332 Olstadhe. Dipl. Svec. IV, 259.

²⁾ Rygh 209.

³⁾ Rygh 206.

⁴⁾ Falkman 161.

⁵⁾ Lundgren 35.

aabenbart heller ikke tale herfor. Det første Navn kan lige saa vel rumme Øthen eller Unir, det sidste giver os en nyttig Lære om, at ved en dobbelt Sammensætning — naar i Tidens Løb det midterste Led tabes — Odins eller andre Guders Navne kunne blive førte hen til Endelser, med hvilke de ellers ikke forbindes.

Med dette Udbytte fra Bynavnene med Odin vende vi os til de med **Frø** (eller Frøja) sammensatte svenske Stedsnavne. Her møde os igjen i den meget lange Række Endelserne fra Klasse I, saaledes *Frøs-* eller *Frø-aker, -böke, -berg, -lande, -lund, -hult, -helle, -näs, -sø, -ø*, og fremdeles fra Klasse III *Frø-vi*, hvorimod igjen den anden Klasse, Bopælen eller Bebyggelsen, mangler. I Upland findes et Fresta, der 1385 hed Frøøsta, men 1409 Fræsta og 1445 Fræksta, hvorfor Lundgren (S. 66) med Grund tvivler om, at vi her træffe Gudens Navn. I samme Landskab nævnes Frøøby i et Aktstykke 1673, og paa Øland findes Frøbygårda färjeplats (S. 68), men foruden at disse Steders Navneform i Oldtiden ikke kjendes, maa man af den Grund tvivle om her at finde Gudens Navn, da *-by*, som alt sagt, nødvendig sammensættes med Personnavne¹⁾. I Østergötland ligger et Frøstorp, i Ø. Harg, men dette hed 1334 Frøstenstorp; to Byer i Vestergötland Frøstorp kunne have heddet Fræges-torp, Frøstens-torp eller Frøgers-torp og lign.; det har jo netop utallige Paralleler for sig, at *-torp* sammensættes med Menneskers Navne. Og at Frøderyd eller Frøryd i

¹⁾ I Anledning af, at Genitivmærket ogsaa synes at mangle, skal jeg bemærke, at det naturligvis altid bør paases, at den rette Genitivendelse er tilstede; men det er ubestrideligt, at den ikke sjældent er sløifet. Jfr. Lundgren l. c. 57, Arnesen l. c. 50, Rygh l. c. 206, 214 f., 219.

Smaaland er en stærkt sammentrukket Form, hvis oprindelige Udseende nu vanskelig kan erkjendes, vil fremgaa af den Række Former, hvori det forekommer: Frøryd 1321, Frøaryth 1337, Frøiaryth 1347, Frøiarid 1394. Det Samme gjælder Frøjered i Vestergötland (Frøryth 1397, Frøiaridh 1422)¹⁾. Et Frøgersryd vilde let kunne faa disse Former, og Frøger var et meget udbredt Navn i Sverige²⁾. Hvor forsigtig man her maa være, fremgaar af, at den ældre Form af Frøsvik var Frydzwik og Fredzwiik, af Frøista Friastadum, af Frøvi Frødhawi og Frødhevi (alle i Upland), af Frøtorp i Bohuslän Fridthorp.

Det Resultat, vi ere komne til for Sveriges Vedkommende, bestyrkes yderligere ved Opgivelserne fra Norge. Et Frested i Jarlsberg og Laurviks Amt hed i gamle Dage Freysteigr³⁾, Frestad i Lister og Mandals Amt hed i det 15. Aarh. Fridestade⁴⁾, Frigstad i Vestre Slidre hed i Middelalderen Fridigstadir og er altsaa opstaaet af Mandsnavnet Fridrekr⁵⁾, -- med disse Prøver for Øie kan man vist drage den Slutning, at Frøistad i Nordre Bergenhus Amt og et andet i Romsdals Amt, om hvis Henførelse til Guden Frø allerede Professor Rygh er noget tvivlende, samt et Frøstad paa Frosten ikke skulle henføres til Frey⁶⁾.

1) Først efter at ovenstaaende var skrevet, er jeg bleven opmærksom paa, at Lundgren i sit senere Arbeide Personnamn från medeltiden S. 58 udtaler, at mulig i disse to Navne (samt Frøiarum, Frøæwerke) indgaar et Navn Frøe, Forkortning af Navne paa Frø.

2) Se Registret til Diplomatarium Svecanum III.

3) Rygh 211. *Teigr* betyder en Jordstrækning.

4) Rygh 213.

5) Rygh 209, jfr. 213.

6) Rygh 217, 219.

Vi have nu kun de danske Navne tilbage. Dr. Nielsen har allerede næret Tvivl overfor alle de Byer, der hedde Frøstrup, da Navneformerne ikke ere kjendte fra tilstrækkelig gammel Tid, og da en S sammensætning med Frøsten lige saa vel kunde foreligge¹⁾. Derimod forklarer Dr. Nielsen nogle Byer Frøslev eller Førslev ved Gudens Navn. Hertil er der jo dog aabenbart ikke den fjerneste Anledning. Da vi kunne forklare alle andre S sammensætninger med *-lef* ved Hjælp af danske Borgeres Navne, veed jeg ikke, hvorfor vi her skulle ty til Guderne. Kan Frøstrup komme af Frøsten, saa kan Frøslev ogsaa. Men endvidere kan det være en Sammentrækning af Frøgerslef, ja af Frodeslef eller Frødeslef, hvilken Forklaring især er sandsynlig for Frøslef paa Mors. Da man i Jylland mange Steder, især paa Mors, siger Frøst for Frost (Kulde)²⁾, og da det gamle Familienavn Frost meget ofte, særlig paa Mors, skrives Frøst³⁾, er der vel Rimelighed for, at ogsaa Frode kan være bleven udtalt Frøde. Tosti skrives ogsaa i Jylland jævnlig Tøsti og hedder nu Tøste⁴⁾.

Endvidere har Dr. Nielsen villet udlede tre Byer Frørup, den ene i Kong Valdemars Jordebog kaldt Frøthorp, af Gudinden Frøja⁵⁾, og Frøatorp og Frøsboholm

¹⁾ O. Nielsen 262.

²⁾ Feilbergs Ordbog, Frost.

³⁾ Steenstrup, Vore Folkeviser 313. Frøsløff er den almindelige Form, dog findes Frødzløff, Frossløff, Frøslø, se Dueholms Diplomatarium, Registret. — Rygh (S. 215) skriver om Frøthweit i S. Bergenhus Amt, at det efter den nuværende Udtale Frøtveit maa antages at komme af Mandsnavnet Frode.

⁴⁾ Nielsen, Personnavne, Tosti.

⁵⁾ Nielsen i Blandinger 269.

i Skaane udleder Falkman af Frø¹⁾, men da, som vi have set, en hel Række menneskelige Personer begynde med Forstavelsen *Frø-* — Frøger, Frøsten, Frøvin²⁾ — eller have et lignende Navn, saaledes Fræthi³⁾, vil et af disse Navne meget vel kunne være gjemt i Stedsnavnet.

Nordiske Navne udledte af **Frigg** have hidtil været vanskelige at finde. Frægelund i Hellum H. og Frægdrup i Hindsted H. kunne, efter hvad Dr. Nielsen mener, maaske udledes af Frigg, skjøndt han dog ogsaa antager, at de kunne komme af Mandsnavnet Freki⁴⁾. I Skaane findes Friggestad og Friggatofta, hvilke dog af Falkman udledes af et Mandsnavn Friggr, som ogsaa forekommer i Sverige⁵⁾. I dette Land møder os nogle Navne Friggersthorp (1399, Frøgisthorp 1369), Friggisthorp (1392), Friggisthorp (1383), fremdeles Frigggårdsarve og Friggsarve, Friggby. „Men nogen egentlig Beviskraft kan ikke tilkjendes disse Stedsnavne, idet det gamle Mandsnavn Frigge kan være indeholdt i dem“⁶⁾. Nei, derom kan der ikke være Tvivl. Hverken ved de svenske eller danske Navne er der mindste Grund til at tænke paa Guder; saadanne Personnavne som Freki, Frigge, Fridger, Frøger og endnu andre kunne give en fuldstændig tilfredsstillende

¹⁾ Falkman 115, 126.

²⁾ Saxo (S. 265) har et Navn Fræco, hvilket af Detter og Heinzl forklares som oldn. Freyki, den lille Freyr (Beiträge z. Geschichte der deutschen Sprache XVIII, 559).

³⁾ Dette Navn, som ikke findes i Nielsens Personnavne, forekommer i K. V. Jordebogs Broderliste S. 87.

⁴⁾ Nielsen 269.

⁵⁾ Falkman 125. Lundgren 83 henviser til Diplom. Svec. III, 580: Friggo gamle 1323.

⁶⁾ Lundgren 84.

Forklaring. — I Norge findes ingen Navne (udenfor de foran S. 374 nævnte), som kunne komme i Betragtning¹⁾.

Hvad **Balder** angaar, er der næppe sikre Spor af, at hans Navn i Norden er bleven knyttet til Lokalteter. Lundgren nærer saaledes stærke Tvivl om, at Guden kan paavises i svenske Stedsnavne, og han gjør til Ex. opmærksom paa, at Ballersta i Nerike hed 1375 Baldastom²⁾. Søge vi til Norge, da udtaler Professor Rygh om en Del Navne, at de „ikke“ eller „maaske“ komme af Balder³⁾, kun om et eneste, Basberg i Jarlsberg og Laurviks Amt, mener han, at det „efter de forskjellige Maader, hvorpaa Navnet skrives i ældre Tid, med temmelig Sikkerhed kan forklares af Balder“⁴⁾. Men i alt Fald hører Endelsen *-berg* jo til den første Klasse af Endelser. Iøvrigt vil det for de danske Navnes Skyld være af Betydning at mindes, at efter Prof. Ryghs Oplysninger Barsnes i Sogndalsfjorden 1530 hed Baldigsnes, altsaa vist omdannet af en oprindelig Form Baldreksnes; man kan sammenstille hermed, at Balstad i Buksnes Sogn i Lofoten i ældre Tid hed Baldrikstaðir og Baresten i N. Bergenhus Amt *a* *Baldrekstadum*⁵⁾.

Saaledes synes hverken Sverige eller Norge at have

¹⁾ Gaarden Flindrem i Akershus Amt skreves tidligere Friggareimr, men rette Form er Frignareimr. Rygh 207.

²⁾ Lundgren 77.

³⁾ Rygh anfører Baldeseim (S. 215), Baldishol (208), Ballesvik, Balsfjord, Balsnæs (217, 218, 220) som mulig hidrørende fra Gudens Navn.

⁴⁾ Rygh l. c. 211.

⁵⁾ Ryghs Meddelelser til A. Olrik, Saksens Oldhistorie II, 17, og Bugge, Studier over de nordiske Gudesagn 281.

Stedsnavne, i alt Fald Bebyggelsesord, der minde om Balder.

Man kommer derfor ikke med store Forventninger til Danmark. Dr. Nielsen udtaler da ogsaa, at det er yderst faa Stedsnavne i Danmark, der minde om Balder¹⁾. Balslev i Fyen kan ikke stamme herfra, da Balder maatte være et Tostavelsesord. Balstrup i Sjælland hed forhen Bavlstrup. Derimod skal Bollerslev i Sønderjylland, hvor de gamle Former stadig lyde med *o* (kun 1 Gang med *a*), stamme fra Guden. Det forekommer mig imidlertid høist betænkeligt at udpege netop dette Stedsnavn som sammensat med Guden, naar vi dog ved saa mangfoldige andre Leiligheder ere blevne narrede af en Forstavelse *Bal-*. Naar endvidere *-lef* hidtil altid er fundet sammensat med menneskelige Personligheder, var det vel rimeligt, at vi ogsaa her traf en Mand. I Følge O. Nielsen har der desuden existeret et Mandsnavn Ballung, som forudsættes i de skaanske Stedsnavne Ballingsløf, Ballingstorp²⁾. Baldringetorp i Baldringe Sogn (Skaane) hed desuden forhen Baldrinsthorp³⁾, og et efter samme Mandsnavn benævnt Baldrinslev vilde dog vist let kunne blive til Ballerslev. Tilmed vise jo to af de norske Stedsnavne, at et nordisk Navn Baldric — svarende til det tyske Baldric — fandtes. Iøvrigt kan det erindres, at der paa en Runesten i Upland forekommer Mandsnavnet Stüfbaltir⁴⁾, og et Navn Balte findes baade i svenske og norske Aktstykker fra Middelalderen⁵⁾. Saa-

¹⁾ Nielsen 266 f.

²⁾ O. Nielsen, Personnavne 10, jfr. Falkman 108.

³⁾ Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger 243.

⁴⁾ Bugge, Nordiske Gudesagn 281.

⁵⁾ Lundgren, Personnamn från medeltiden 22.

ledes er der ingen Navne, der med Sandsynlighed kunne henføres til Guden Balder, og i hvert Fald ingen Bebyggelsesnavne. Det forekommer mig ogsaa betegnende, at intet af de nordiske Navne, der skulde vidne om Guden Balder, viser sig sammensat med *-harg*, *-hof* eller *-vi*.

Med Hensyn til **Thor** vilde det omtrent være dristigt at paastaa, at noget af de mange med Thor sammensatte Stedsnavne gjengav Gudens Navn. Vanskeligheden ligger jo i, at Personnavnene Thord, Thorer, Thure, Thorsten o. s. v. ligge selve Thorsnavnet saa nær, at lige saa godt disse kunne have givet Anledning til Stedsbetegnelsen. I dette Tilfælde synes alene Sammensætninger med Ordene af Klasse III at kunne skabe en vis Sandsynlighed. Naar et Sted kaldes Thors-vi, er der jo dog al Rimelighed for, at det er en Helligdom til Gudens Ære og ikke sigter til en Mand som Helligdommens Eier. Det samme gjælder Thorsharg og Thorshof. Fremdeles kan det med nogen Rimelighed antages, at saafremt vi andensteds finde Lund, Sø, Ø viet til Odin, Frø eller en anden Gud, saa kan der være en Mulighed for, at Tordengudens Navn kan forekomme i Sammensætninger med disse Endelser, skjøndt man her dog ogsaa kunde tænke paa Thord, Thore og Lignende. For at vise, hvor stor Afslibningen af de med Thor sammensatte Navne kan være, skal anføres, at Torstorp i Østergötland 1390 hed Thoristorp. Torsta i Södermanland staves Thorastum 1338, Thorista 1393¹⁾. Vi have i Danmark i det mindste fire Tostrup'er, som oprindelig hed Thorstenstorp (to af dem allerede 1370 Thorstorp), vi have to Tostrup'er,

¹⁾ Lundgren 58, 60.

som hed oprindelig Thoristhorp eller Thuristhorp, altsaa af Thorir, og et Tostrup, som hed Tostæthorp, altsaa af Tosti. Et Thoreby og et Thureby stamme fra Thori. Thorup i Halland stammer fra en Thord (Thorthathorp), Torup i Skadst H. fra Tupi (Tubdrup), Thorslev i Sjælland hed 1178 Thuresløvæ¹⁾. Under saadanne Forhold er det rimeligt, at Forskerne maa erklære det for temmelig umuligt at afgjøre, om et Steds Navn rummer Gudens. Hvad Danmark angaar, udtaler Dr. Nielsen, at han ser sig ude af Stand til at bestemme de enkelte Navnes Afledning; kun Lund, Ager, Sø, Land, maaske Kilde, indgaa formentlig i Forbindelse med Gudenavnet²⁾. — I Modsætning til Sverige, hvor de hidhørende Navne ere mangfoldige, ere i Norge Stedsnavne sammensatte med Thor faa, og de holde sig til enkelte Former, Thors-hof er saaledes hyppigt repræsenteret; men der findes slet ingen Navne sigtende til Bebyggelse (Klasse II)³⁾.

Vi skulle derefter omtale den vinterlige Gud **Uller**. Han nævnes ikke meget af de islandske Skjalde; imidlertid taler ogsaa Saxo om den skøiteløbende Gud, som altsaa synes at være mere almen bekjendt. Og skulde man drage Slutninger af Stedsnavne, maatte man antage, at han i alt Fald i Sverige og Norge var bleven i høj Grad dyrket. Utallige ere nemlig her de Navne, som begynde med *Ull-* eller *Uller-*. Det forekommer mig imidlertid, at der lægges omtrent uoverkommelige Vanskeligheder i Veien for Forskeren ved Forklaringen af

¹⁾ Se herom Nielsen 260.

²⁾ Nielsen 261.

³⁾ Rygh anfører kun [I] Thori (206, 211), Thorsnes (205, 214, 215, 216), Thorstvet (211), Thorsøen (218) — [III] Thorshov (204, 207, 209, 211).

det enkelte Navn, idet ved Afslibning mangfoldige andre Navne kunde faa Lyd og Udseende som *Uller-*. Saaledes ses det af Professor Ryghs Opgivelser, at et Ulle-rud oprindelig hed Ugluruð, et andet stammer fra Óløf, et Ulleberg kommer af *wø* (Stenhob), et andet hed oprindelig Ulfhildarberg, Ulledal hidrører fra Elven Ulla, Ullestad hed oprindelig Ulfaldastaðir¹⁾. I Sverige gaar det paa lignende Maade, og vi have i de nordiske Sprog Mandsnavne som Ulf, Ulfar, Ulwi, Ulwær, Ulvider, Ulkautr, Ulir, Ollir, Ull, der kunne være gaaede ind i disse Stedsnavne. Det gaar derfor her som ved Thor, at kun Sammensætninger med den tredie Klasse Navne indeholde en større Grad af Sandsynlighed for, at Gudens Navn rummes deri. I Norge er imidlertid Ullr hverken sammensat med *-hof* eller *-vi*. Der findes derimod tre Navne *Ullins-hof*²⁾ (men ingen tilsvarende med *-vi*), hvorfor man har ment, at Guden ogsaa har baaret Navnet Ullin; dette kommer nemlig igjen i andre Sammensætninger, saaledes Ullinsakr, Ullinsvangr, Ullinsyn o. s. v.³⁾. I Sverige forekommer Ullevi, Ullervi omtrent en Snes Gange og i næsten alle Landskaber. I Danmark findes Uller næppe. Hvad iøvrigt Sammensætninger med Beboelsesord angaar, findes der i Norge sikkert ingen saadanne Stedsnavne⁴⁾, og for Sveriges Vedkommende ligger

¹⁾ Rygh 205, 207, 213—15.

²⁾ Rygh 206, 207.

³⁾ Man der dog ikke ved flere af disse Navne maa tænkes paa et andet Navn f. Ex. Ulfhedin, gl. sv. Ulvidin, eller et Navn, svarende til det tyske Wulfing? I de svenske Stedsnavne findes ikke Formen Ullin.

⁴⁾ Allerede Rygh erklærer det for tvivlsomt, om Ullestad i Stavanger Amt, Ullebø og Ullebostad i N. Bergenhus Amt skulde rumme Gudens Navne (S. 214, 216, 217).

det ved de faa Ord, hvorom der kan være Tale, langt naturligere at tænke paa et af de nævnte Personnavne Ulf, Ulle o. s. v. ¹⁾).

Tilbage staar endnu kun **Njord**. Hvis dette Gude-
navn kan gjenfindes i forskellige svenske Stedsnavne
paa *Nærdh-*, er der i hvert Fald intet af dem, som hører
til Begrebet Bebyggelse ²⁾. Det samme gjælder for Norges
Vedkommende, hvor Navnene ere ret talrige ³⁾. I Dan-
mark ere Navnene kun et Par, og intet viser hen til en
Bebyggelse ⁴⁾.

Det Resultat, hvortil jeg er naaet ⁵⁾, bliver derfor
dette, at intet nordisk Stedsnavn ⁶⁾, i hvilket en

¹⁾ Disse Navne ere nemlig Ullabolstad (to Gange), Ulzthorp, Ul-
statum, Ullarydh (to Gange), Ulzarydh, Ulsryd.

²⁾ Lundgren 74 anfører — foruden Sammensætninger med *-lund*,
-sten og *-vi* — Nærthastaff (nu Nælsta), Nierdhatunum (nu När-
tuna), Nerdestum (nu Nälsta).

³⁾ Sammensætningerne ere her med *-ey*, *-heimr*, *-hóll*, *-land*, *-lög*,
-vik (ingen med *-aker*, *-sæter*, *-tun*); dernæst med *-hof* (ingen
med *-vi*).

⁴⁾ Nielsen 265 f. anfører kun Niartherum (Nærum), Nærdøwæ
(Næraa), Nærild; fremdeles Nærdholm ved Skaane, samt to
skaanske Navne Nærlunda og Nærdala, som Falkman (S. 247)
dog udleder af Præpositionen *nær*.

⁵⁾ Der vilde endnu kunne anføres en eller anden Gud, hvis Navn
er bevaret i et Stedsnavn — saaledes til Ex. Læ, Hlér, i Læsø
— men Henførelsen er som oftest tvivlsom, og den har i alt
Fald ingen Indflydelse paa Løsningen af det foreliggende Spørgs-
maal.

⁶⁾ Man kunde maaske spørge, hvorfor Stedsnavnene paa Island
ikke ere dragne med ind i denne Undersøgelse. Hertil maa
imidlertid svares, at det vel næppe vilde være rigtigt at stille
Bebyggelsen af Island paa lige Fod med Bebyggelsen af de
andre nordiske Lande og med Navnefestelsen her, hvad der jo
fandt Sted mange Aarhundreder, eller et Aartusinde eller to,
tidligere end det 9de Aarhundrede. Iøvrigt vil det ovenfor

Guds Navn indgaar, viser hen til en Bopæl eller Bebyggelse, intet af dem knyttes til *-lef*, *-stad*, *-torp*, *-ryd*, *-by*, *-bo*, *-bø*. For nogle af Guderne mangler ethvert Navn af saadan Art, for de andres Vedkommende ere de Navne, som formentlig kunde tydes paa denne Maade, ikke afhjemlede ved tilstrækkelig gamle Navneformer, og dernæst har det hele den statistiske Sandsynlighed imod sig, at der i dette Tilfælde skulde være mindet om en Gud og ikke om en menneskelig Personlighed.

Ved det saaledes Paaviste skal naturligvis Intet være paastaaet om, at de bekendte nordiske Guder ere yngre end Bebyggelsen, og at de vare ukjendte for den Befolkning, som koloniserede Landet eller navngav Stederne. Folket havde kun ikke for Skik at sammenknytte Guders Navne med Ord, der betegnede Bopæl eller Bebyggelse. Langt snarere kan man sige, at den Omstændighed, at Gudernes Navne ofte sammensættes med Ord som *-aker*, *-heim*, *-sal*, der paa den Tid, fra hvilken vore ældste skriftlige Kilder fra Norden skrive sig, have faaet en ændret, som oftest mere afgrænset Betydning end den, de havde, da Navngivelsen fandt Sted, taler for, at Guderne ere gamle i Landet.

Endvidere vil der kunne gjøres forskjellige Iagttagelser over, med hvilke Endelser de enkelte Gudenavne især synes sammensatte. Njord maa siges i nøieste Grad at være knyttet til saadanne Naturbetegnelser som Lund,

---

frematte nærmest blive bestyrket af de islandske Stedsnavne, der ere sammensatte med Guder. Disse ere mærkelig faa, nemlig: Freyshólar, Freysnes, Njarðvik (to Gange), Thórsá, Thórshöfn (to Gange), Thórsnøk, Thórsnes (to Gange). Jfr. Kr. Kaalund, Historisk-topografisk Beskrivelse af Island.

Holm, Sten, Hóll (d. e. Bakke), Vik, (*-aker, -sæter, -sal* findes derimod ikke, *-tun* kun een Gang), især synes dog *-heim* at være yndet (i Norge sex Gange Njarðheimr, i Danmark Njartharum æ: Nærum). Af S sammensætninger med *-vi* og *-hof* findes i Sverige Nærdhavi fem Gange, i Norge Njarðarhof to Gange.

Frø sammensættes med en stor Del Naturbetegnelser, men vistnok i intet af de nordiske Lande med *-heim*. Af Ord, der angive Helligdomme, findes i Sverige Frøsvi flere Gange, men intet Frøshof, i Norge flere Gange Frøihov og Frøshof, men intet med *-vi* sammensat.

Og her kan Opmærksomheden henledes paa et almindeligere Forhold. I Norge findes som bekjendt Navnet Hof, Hov meget ofte, og ligeledes er *-hof* meget hyppigt sammensat med Guders Navne. For Danmarks Vedkommende har Oluf Nielsen søgt at vise, at flere Byer Hove, Hov minde om Gudetemplet. Imidlertid er her det besynderlige Forhold tilstede, at ikke et eneste af de om en bestemt, enkelt Gud vidnende Navne har *-hof* i sit andet S sammensætningsled; end ikke et tvivlsomt Navn forekommer i hele Dr. Nielsens Navnerække. Og netop det Samme gjentager sig, naar vi vende os til Sverige. Her findes Stedsnavne Hof, men der findes ikke mellem de flere Hundreder Navne, som formenes at minde om en enkelt Gud, noget, der er sammensat med *-hof*. Dette er i hvert Fald et Forhold, som fortjener Opmærksomhed.

Hvad de Naturforhold angaar, til hvilke Guders Navne knyttes, forekommer det mig, at man kan gjøre følgende Iagttagelser.

Ofte bliver en Sø, men vistnok gjerne en mindre Sø, betegnet efter Guder. Odinsø er meget almindelig,

saaledes den bekjendte smukke lille Fjeldsø ved Röstånga i Skaane, Søer i Halland, Smaaland og flere svenske Landskaber¹⁾. Torsjø findes to Gange i Skaane. Frøsjøn hedder en Sø i Sødermanland²⁾. Fremdeles findes Gudsjø i Sverige 3 Gange³⁾. Ligeledes sammensættes Guders Navne med Kilde, jfr. Odhens kyælda 1287 ved Gudhems Kloster og Onskålla paa Halleberg i Vester-götland⁴⁾, derimod næppe Tordskelde i Sønderjylland⁵⁾. Tisvilde bliver forklaret som Tis Væld⁶⁾. Derimod er det næppe Tilfældet, at et rindende Vand — afset altsaa fra selve Kildespringet⁷⁾ — en Bæk, en Aa, en Strøm er bleven opkaldt efter Guderne. Det forekommer mig, at de hidtil tilveiebragte udførlige For-tegnelser over alle nordiske Navne, som kunne komme i Betragtning til Belysning af den hedenske Gudsdyrkelse, temmelig bestemt belære os om dette Forhold. Der findes i Norden en og anden Helgaa, hvis Navn formenes at maatte sættes i Forbindelse med *hellig* og ikke med Mandsnavnet *Helge*, men gaa vi over til de enkelte Gu-der, stiller Forholdet sig helt anderledes. Lektor Lundgren anfører i sit oftnævnte Arbeide henimod 400 Stedsnavne, ved hvilke en Formodning om Opkaldelse efter

1) Hyllén-Cavallius, Wärend och Wirdarne I, 129, skriver om Åsnen, at „hela sjön, eller åtminstone den vik, som går fram vid Skatelöf, ännu i slutet af 1600-talet fick hos folket namn jemwäl af Odensjön“.

2) Lundgren 66.

3) Lundgren 11.

4) Lundgren 35.

5) Kok II, 408 (af Mandsnavnet Tord); Nielsen S. 261 tænker dog paa Guden.

6) O. Nielsen 265.

7) Og afset fra Forsen. I Sverige findes et Ullfors og to Gange Odensfors (Lundgren 34, 35, 71).

en Gud kan foreligge, men næppe et eneste Navn angaar et rindende Vandløb¹⁾. I Professor Ryghs Undersøgelser gennemgaaes c. 400 hidhørende norske Stedsnavne, men saa vidt jeg kan se, er der ikke heller her en eneste Strøm. Frøisaa i Nedenæs Amt — udtaler Rygh (S. 212) — kommer maaske af *frjósa*, altsaa den kolde Aa.

Gaa vi til Danmark, møder os Nørre og Sønder Næraa i Fyen, der mulig henviser til Njørd, men *-aa* er rent tilfældigt indkommet i Ordet, hvis gamle Former er Nærdøwæ 1383, Nærthughæ, Nærthu 1419 o. s. v.²⁾. Efter Dr. Niensens Opfattelse stammer Vonsbæk (i det 15. Aarh. Odinsbek) i Haderslev H. og maaske to Gaarde Vognsbæk i Skjærum Sogn i Horns H. fra Odin. Men baade de sidste og den første maa dog vist forklares ad den samme Vei, ved hvilken Dr. Nielsen meget rigtigt forklarer Vognsbøl i Skadst Herred, der skreves Wonsbøl 1445, Wogensbyll 1488, nemlig af Personnavnet Vogn³⁾.

Tirsbæk udleder O. Nielsen af Guden Ti, idet Al-

¹⁾ Hyllén-Cavallius, Wärend I, 131 nævner en Aa, som falder i Søen Åsnen, „och som af ålder varit kallad Thors-ån, likasom den sjö, som hon i sit lopp genomgår, ännu heter Thorsjön“. Ved samme Thorsjøes østlige Side ligger imidlertid en By Thorsjö og ved Søens Udløb en By Thorsås, det er sikkert alle disse Navne, som have overført Navnet Thor paa Aaen. Fra Vesterbotten anføres et Fröbäcken, men dette Landskab bebyggedes ikke før det 14de Aarh., jfr. Styffe, Skandinavien under Unionstiden 317 („vid Qvarken upphörde de gamla svenska bosättningarne under hedendomen“), Sv. Hist. Tidskrift X. 1890, 23 f. Ullerörselven er det gamle Navn paa Klarelfven, men her er i hvert Fald Guden kun indirekte opkaldt, og Ullälva (to Gange i Östergötland) kan ligesaavel afledes af Ulf eller paa anden Maade.

²⁾ Nielsen 234. 266.

³⁾ Nielsen 259.

muens Udtale er Tisbæk¹⁾. Men da flere Byer have Forstavelsen *Tis-*, uden at det kan være Gudens Navn (Tistorp), bliver denne Forklaring meget tvivlsom. Et Navn som Tyge (Tige)²⁾ kan godt skjule sig deri, men endnu rimeligere er det, at Bækken er kaldt efter en Mand, der bar det i Jylland almindelige Navn Thyri. Intetsteds i de gamle Kilder savnes *r* i Ordet, og saadanne Stavemaader som Tyrbeck 1421, Tiers byreke 1469, eller Thygersbeck tale netop herfor³⁾.

Saaledes forekommer der næppe heller i Danmark noget Exempel paa, at Gudernes Navne ere knyttede til Vandløb.

Som det er den lille Sø, der bærer Gudens Navn, saaledes er det den lille Skov, Lunden. Odenslunda findes 3 Gange i Upland, 1 Gang i Vestergötland, 1 Gang i Skaane (1430 Othinslunda). Af Fröslunda (Frölunda) findes 2 i Upland, 4 i Södermanland, 1 i Värmeland, 4 i Vestergötland, 1 i Östergötland, 1 paa Øland. Et Frölund findes i Sjælland, 1 i Jylland. Tislund findes ved Ringsted og 2 Gange i Jylland. Thorslund (Thorlund) 9 Gange i Upland, 2 i Södermanland, 1 i Vestmanland, 1 i Vestergötland, 2 i Östergötland, 1 paa Øland. Nærdhalundum forekommer i Upland, Nærdhelunda og Nærdhalunda i Södermanland, Nerdalunda i Vestmanland. Selv om nu en Del af disse maa udgaa som kun tilfældigt mindende om Guderne, bliver der et saa stort

¹⁾ Nielsen 264.

²⁾ Tuco, Tyge bliver ikke sjælden til Tico (Scr. IV, 583: Tiki). I Skaane fandtes et Tythorp, nu Tirup. Weeke, Lunde Gavebøger 261.

³⁾ Jfr. om Navnets Forklaring Orion, Kvartalskrift I, 130, 278, 286, 290.

Antal tilbage, at der her foreligger et karakteristisk Vidnesbyrd om den gamle Gudsdyrkelse.

Derimod findes af Sammensætninger med Skov kun Frøskog i Dalsland, Frøbøke skog og Frøbøke i Halland.

Om With findes i noget herhenhørende Navn, er vistnok tvivlsomt; men nævnes maa dog den bekjendte Skov Tiveden i Vestergötland og Landsbyerne Tiset (1414 Tiswith) i Sønderjylland og Tiset (1524 Tiiswedt) ved Aarhus.
